

УДК 338.147

Вікторія Жигірь, кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри професійної педагогіки та методики професійного навчання
Бердянського державного педагогічного університету

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ПЕДАГОГІКИ, ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ Й РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

У статті розглядаються методологічні, наукові, організаційні і методичні основи формування професійних знань майбутніх менеджерів у процесі фахової підготовки у ВНЗ до педагогічної діяльності.

Ключові слова: педагогіка, освіта, наука, розвиток, система освіти, професія, ринок, виховання, менеджмент, дидактика.

В статье рассматриваются методологические, научные, организационные и методические основы формирования профессиональных знаний будущих менеджеров в процессе профессиональной подготовки во ВНЗ к педагогической деятельности.

Ключевые слова: педагогика, образование, наука, развитие, система образования, профессия, рынок, воспитание, менеджмент, дидактика.

In the article methodological, scientific, organizational and methodical bases of forming of professional knowledges of future managers are examined in the process of professional preparation in HEE to pedagogical activity.

Keywords: pedagogics, education, science, development, system of education, profession, market, education, management, didactics.

Актуальність проблеми. Розвиток професійної педагогіки, її предмет і проблеми розглядаються з розвитком педагогічної науки, котра супроводжується процесом диференціації.

Диференціація наук виражається в тім, що розділи вже існуючих наук стають самостійними, розвиваються і за масштабами досліджень найчастіше випереджають вихідні науки.

Якщо на початку становлення педагогіка була пов'язана переважно із системою початкової освіти, то надалі у зв'язку із переходом до обов'язкової загальної середньої освіти виникла потреба у шкільній, віковій педагогіці, загальній дидактиці, теорії виховання, теорії управління навчальним закладом. З розвитком професійно-технічної та вищої освіти – потреба у педагогіці, що розглядає проблеми професійної освіти. Диференціація педагогіки також виявилася в розвитку методик викладання окремих дисциплін, причиною чого став розвиток відповідних наук (математики, історії, фізики та ін.) [6].

Аналіз останніх публікацій. Питання педагогічної науки найшли своє висвітлення в багатьох працях відомих вітчизняних учених В. Андрущенко, І. Бех, Н. Бібік, М. Євтух, М. Єрмошенко, І. Зязюн, М. Вачевський, О. Вишневський, С. Гончаренко, І. Прокопенко, А. Павленко, В. Кремень, В. Мадзігон, Н. Ничкало, С. Ніколаєнко, В. Олійник, О. Сухомлинська, О. Шпак та інші.

В управлінні інноваційними освітніми процесами вагомий внесок зроблено відомими вченими В. Андрущенко, В. Кремень, А. Павленко, Н. Ничкало, В. Бондар, М. Євтух, В. Мадзігон, М. Корець, О. Падалка, О. Шпак та інші.

Проблеми розвитку професійної компетентності в системі професійної підготовки менеджерів та маркетологів у закладах освіти досліджували та висвітлювали в наукових роботах А. Павленко, М. Єрмошенко, І. Прокопенко, В. Мадзігон, М. Вачевський, О. Кузьмін, І. Михасюк, Ф. Хміль та інші [4].

Разом з тим, аналіз наукових праць показав, що поза належною увагою дослідників залишилися питання теоретичних і методологічних основ формування професійних компетенцій майбутніх менеджерів у ВНЗ до педагогічної діяльності в системі безперервної освіти від загальноосвітньої школи до ВНЗ.

Мета статті полягає в теоретичній розробці та практичних рекомендацій розробки дидактичних умов реалізації педагогічної підготовки менеджерів у ВНЗ до освітньої діяльності в сучасних умовах ринкової економіки до ринку праці із входженням України до Європейського освітнього простору та формування у випускників ВНЗ високих професійних компетентностей.

Виклад основного матеріалу. У даний час зв'язок теорії управління або менеджменту із загальною педагогікою значно підсилюється, і це

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ПЕДАГОГІКИ, ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ Й РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

пояснюється не лише загальною тенденцією інтеграції наук, але й грандіозними темпами розвитку системи неперервної освіти, необхідності управління системою освіти як загального стратегічного напрямку розвитку освіти до вимог сучасної ринкової економіки і вироблення тих чинників, які суттєво впливатимуть на підвищення якості освіти та більш ефективного напрямку формування у випускників ВНЗ високих професійних компетентностей.

Одним із завдань реалізації освітньої Програми є оновлення змісту освіти, вивчення навчальних гуманітарних та природничо-математичних дисциплін, вивчення економічних дисциплін менеджменту і маркетингу, підприємництва і основ економіки та практичного застосування тих знань в умовах ринкової економіки з використанням відповідних методик навчання, виховання та розвитку особистості.

Провідними напрямками розвитку сучасних предметних методик у напрямку вивчення та практичного засвоєння менеджменту в системі освіти виступають:

- зміст навчання і виховання (добір наукового матеріалу і його систематизація в підвищенні ефективності навчального процесу; співвідношення історичного і логічного, теорії і фактів; добір і систематизація умінь і навичок в управлінських рішеннях);

- теорія навчання (особливості організації навчального процесу; організація самостійної роботи учнів і студентів; активізація процесу навчання і самонавчання не тільки професійних курсів але й тих предметів, які розширюють кругозір, професійну майстерність, підносять рівень кваліфікації для наступної господарської діяльності).

Таким чином, диференціація педагогіки спричинила виникнення системи педагогічних наук:

- *загальної педагогіки*, котра досліджує основні закономірності виховання, навчання і розвитку – едукація – термін, яким позначається весь процесуальний компонент освіти в його триєдності навчання;

- *історії педагогіки*, котра вивчає розвиток педагогічних ідей у різних історичних епохах при різних економічних системах за якими розвивається суспільство і вимагає економічний розвиток соціуму;

- *порівняльної педагогіки* – досліджує закономірності функціонування і розвитку освітніх систем у різних країнах шляхом їхнього зіставлення;

- *вікової педагогіки* – вивчає особливості освіти людини на різних вікових етапах;

- *корекційної педагогіки* – розробляє теоретичні основи, методи, форми і засоби виховання й навчання людини, що має відхилення у фізичному розвитку (логопедія, сурдопедагогіка, тифлопедагогіка, олігофренопедагогіка);

- *методики викладання* – вивчає закономірності навчання певній дисципліні, методика певною мірою в більшості залежить від викладача його вміння навчити, використовувати новітні технології освіти, прищепити культуру виховання і розвитку особистості до найкращих людських ідеалів;

- *професійної педагогіки* – вивчає закономірності, теоретично обґрунтовує, розробляє принципи, методи, технології виховання й навчання людини, орієнтованої на конкретну професійну сферу діяльності (військова, інженерна, виробнича, медична, освітянська педагогіка та ін.). Вона містить загальну теорію професійної освіти та методики професійної підготовки особистості для отримання високих професійних компетентностей, які вимірюються також якістю освіти – теоретичними і практичними знаннями для професійної діяльності.

Засновником професійної педагогіки вважають відомого педагога Сергія Яковича Батишева, автора багатьох наукових праць. Ще в 50 роках ХХ століття він довів необхідність здійснення досліджень з проблем професійної підготовки фахівців за різними робочими професіями.

Педагогічна спадщина С.Я. Батишева стала основою розробки:

- теорії ступеневої підготовки і підвищення кваліфікації працівників на виробництві;

- теорії групування робітничих професій при підготовці робочого широкого профілю;

- проблемно-аналітичної системи виробничого навчання;

- теорії періодів виробничого навчання в навчальних майстернях і на виробництві;

- професійно-кваліфікаційних характеристик (з вимогами для суміжних професій);

- теорії і методики блоково-модульного навчання в професійній освіті та на виробництві;

- системи управління професійним навчанням робітників;

- педагогічних основ взаємодії загальноосвітньої і професійної підготовки у професійній освіті;

- принципів наукової організації навчально-виробничого процесу та ін. [8].

Завдання професійної педагогіки у використанні теорії управління – менеджменту полягає в тому, що вона розглядається як галузь міждисциплінарних наукових знань досить широкого діапазону. Вона не зводиться до

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ПЕДАГОГІКИ, ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ Й РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

підготовки цілком конкретного фахівця з певної професії чи спеціальності. Ідеї, методи і прийоми професійної педагогіки використовуються на всіх рівнях неперервної професійної освіти, щоб досягнути кінцевого результату – підготовки фахівця відповідної кваліфікації з високими професійними компетентностями. Ця особливість професійної компетентності зумовлена процесом становлення та розвитку професіонала за рівнями:

- **елементарної і функціональної грамотності** – коли на доступному, мінімально необхідному рівні формуються первісні знання, уміння і навички, світоглядні й поведінкові якості особистості, необхідні для наступної освіти;

- **загальної освіти** – коли здобуваються необхідні й достатні знання про навколишній світ, загальні способи діяльності, спрямовані на одержання і перетворення тих або інших об'єктів дійсності;

- **професійної компетентності** – пов'язаної з формуванням професійно значимих якостей особистості, котрі дозволяють найбільш повно реалізуватися в конкретних умовах трудової діяльності;

- **культури особистості** – коли освоюються не тільки матеріальні і духовні цінності, накопичені попередніми поколіннями, але й з'являється здатність адекватно оцінювати свою особисту участь у розвитку суспільства і цивілізації в цілому;

- **індивідуального менталітету особистості** – стійких основ світосприйняття і світогляду, поведінки, що додають особистості властивість унікальної неповторності, здатності до всебічної самореалізації.

Таким чином, **предметом професійної педагогіки** виступає процес формування професійних компетентностей фахівця до ринку праці в сучасних умовах, як вимагає розвиток суспільства та економічна система, за якою розвиваються всі галузі та напрямки людської діяльності, значимих якостей особистості фахівця та специфічних особливостей професійної освіти [7].

Особистість фахівця – це освічена, професійно-компетентна людина з високим рівнем загальної і професійної культури, інтелектуального розвитку, конкурентоздатна до активної професійної і соціальної діяльності із високим рівнем професійної компетенції [4].

Виходячи з усього вищезазначеного, **основні завдання професійної педагогіки**:

- визначення професійно-значущих якостей особистості фахівця;

- обґрунтування цілей і змісту професійної освіти;

- визначення на цій основі принципів, методів, засобів і організаційних форм навчання, виховання і розвитку учнів і студентів за відповідною методологією навчання та виховання особистості, як відзначає О. Вишневський [2].

Для методології педагогіки формування в менеджерів освіти високих професійних компетентностей, проблема визначення специфіки і місця наукового пізнання на відміну від інших форм відображення дійсності – дуже складне питання [1].

Науку визначають як сферу людської діяльності, функцією якої є вироблення і теоретична систематизація об'єктивних знань про дійсність. Діяльність у сфері науки – **наукове дослідження** – особлива форма управління наукового процесу пізнання, таке систематичне і цілеспрямоване вивчення об'єктів, у якому використовуються засоби і методи наук і яке завершується формуванням знань про досліджувані об'єкти.

Іншою формою пізнання – є пізнання **стихійно-емпіричне**. Нерідко в педагогіці ці два види пізнання – наукове і стихійно-емпіричне не розрізняють досить чітко, вважають, що педагог-практик, не ставлячи перед собою спеціальних наукових цілей і не використовуючи засобів наукового пізнання, може знаходитися в положенні дослідника. Висловлюється або мається на увазі думка, що наукове знання можна одержати в процесі практичної педагогічної діяльності, не звертаючись до теоретичних міркувань, що педагогічна теорія чи ледве не “зростає” сама собою з практики. Проте, процес управління наукового пізнання – особливий процес. Він складається з пізнавальної діяльності людей, засобів пізнання, його об'єктів і знань.

Стихійно-емпіричне пізнання первинне. Воно існувало завжди й існує понині. Це таке пізнання, при якому одержання знань не відділено від суспільно-практичної діяльності людей. Джерелом знання є різноманітні практичні дії з об'єктами. З власного досвіду люди дізнаються про властивості цих об'єктів, засвоюють найкращі способи дії з ними (обробка, використання та ін.) [11].

У галузі педагогіки, управління навчально-виховним процесом, стихійно-емпіричне знання живе в народній педагогіці. Народна мудрість залишила нам безліч перевірених досвідом педагогічних порад у вигляді прислів'їв і приказок. У них відбиті визначені педагогічні закономірності.

Специфіка наукового пізнання на відміну від стихійно-емпіричного, складається насамперед у тім, що пізнавальну діяльність у науці здійснюють

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ПЕДАГОГІКИ, ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ Й РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

не всі, а спеціально підготовлені групи людей – науковці. Формою її здійснення і розвитку стає наукове дослідження.

В історії науки створюються і розробляються спеціальні засоби пізнання, методи наукового дослідження, в той час як стихійно-емпіричне пізнання такими засобами не володіє. До числа засобів наукового пізнання відноситься, наприклад, моделювання, застосування ідеалізованих моделей, створення теорій, гіпотез, експериментування.

Наука управління, на відміну від стихійно-емпіричного процесу пізнання, вивчає не лише ті предмети, з якими люди мають справу у своїй безпосередній практиці, але і ті, котрі виявляються в ході розвитку самої науки. Нерідко їхнє вивчення передуює практичному використанню [5].

Емпіричне знання, якщо воно включене в систему науки, втрачає свій стихійний характер. Якщо спостереження за своєю роботою або роботою інших педагог-практик здійснює на основі теорії управління процесом наукового дослідження цілеспрямовано і систематично, з наукових позицій, використовуючи визначені засоби наукового пізнання, він одержує емпіричний матеріал, який можна буде використовувати з метою теоретичного аналізу. Однак дослідник, що прагне всі теоретичні побудови виводити лише зі спостережень досвіду, прирікає себе на малопродуктивну працю, оскільки емпіричне пізнання не може саме по собі дати знання сутності [10].

Розробляючи рекомендації щодо того, як варто діяти, щоб одержати кращі результати в навчанні і вихованні, необхідно мати на увазі, що недостатність теоретичних основ звертання до емпірики, тобто до фактів педагогічної дійсності, які спостерігаються безпосередньо, може істотно знизити практичний ефект таких рекомендацій. Теорія не звільняє від практики, від спостережень, від експерименту. Але, заощаджуючи сили і час, він рятує нас від необхідності “перекопувати усе поле”, і вказує на те, “де саме заритий скарб, що ми шукаємо”. Тому так гостро відчувається необхідність глибокої розробки педагогічної теорії, коли сьогодні перед системою освіти ставляться нові практичні завдання.

Менеджмент наукових досліджень у галузі педагогіки являє собою специфічний вид пізнавальної діяльності, в ході якої за допомогою різноманітних методів виявляються нові, колись не відомі сторони, відносини, грані досліджуваного об’єкта. При цьому головне завдання дослідження полягає у виявленні внутрішніх зв’язків і відносин, розкритті закономірностей і рушійних сил розвитку педагогічних процесів або явищ.

За своїм характером і змістом менеджменту дослідження в галузі педагогіки розділяються на фундаментальні, прикладні й розробки.

Фундаментальні дослідження покликані розв’язувати завдання стратегічного характеру. Їх основними відмітними ознаками є: теоретична актуальність, що виражається у виявленні закономірностей, принципів або фактів, що мають принципово важливе значення, – концептуальність, історизм, критичний аналіз науково неспроможних положень, використання методик, адекватних природі пізнавальних об’єктів дійсності, новизна і наукова вірогідність отриманих результатів. Однак головним критерієм фундаментального дослідження в галузі педагогіки є рішення перспективної задачі розвитку науки протягом найближчих 10 – 15 років, а також ті теоретичні висновки, що вносять серйозні зміни до логіки розвитку самої науки.

Основними ознаками менеджменту **прикладних досліджень** є: наближеність їх до актуальних запитів практики, порівняльна обмеженість вибору дослідження, оперативність у проведенні і впровадженні результатів та ін. Розв’язуючи оперативні завдання процесу управління системою педагогіки, прикладні дослідження спираються на дослідження фундаментальні, котрі озброюють їх загальною орієнтацією в приватних проблемах, теоретичними і логічними знаннями, допомагають визначити найбільш раціональну методику дослідження. Своєю чергою, прикладні дослідження дають коштовний матеріал для фундаментальних досліджень.

До **розробок** у педагогіці відносяться, як правило, методичні рекомендації з тих або інших питань навчання і виховання, інструкції, методичні засоби і посібники. Вони спираються на прикладні дослідження і передовий педагогічний досвід. Відмітними рисами розробок є: цілеспрямованість, конкретність, визначеність і порівняно невеликий обсяг. Детермінуючи діяльність викладачів, рекомендації в той же час надають їм можливості для творчості.

Менеджмент у науково-дослідній діяльності в галузі професійної педагогіки можна виділити мінімальний **перелік методологічних категорій** – це проблема, тема, актуальність, об’єкт дослідження, його предмет, мета, завдання, гіпотеза, наукова новизна, теоретична і практична значимість дослідження для науки і практики.

Проблема. Будь-яке психолого-педагогічне дослідження починається з визначення проблеми, що виділяється для спеціального вивчення. Ставлячи проблему, дослідник відповідає на

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ПЕДАГОГІКИ, ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ Й РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

запитання: “Що треба вивчити з того, що раніше не було вивчене?”.

Як правило, в професійній педагогіці дослідник йде, безпосередньо або опосередковано, від запитів практики, і, у кінцевому рахунку, рішення будь-якої наукової проблеми сприяє поліпшенню практичної діяльності. Але сам запит практики не є ще науковою проблемою. Він служить стимулом для пошуків наукових засобів рішення практичної задачі і тому припускає звертання до науки.

Висновки. Вивчаючи курс “Менеджмент у ВНЗ”, треба чітко окреслити модель професійних компетенцій спеціаліста-випускника ВНЗ, яка відповідала потребі ринку, де має в майбутньому працювати спеціаліст, і завданням, які він повинен розв’язувати набутими професійними компетенціями. Для цього він має мати сформовані практичні вміння дослідження діяльності на ринку праці, вивчення як внутрішнього, так і зовнішнього середовища, побудови бізнес-плану розвитку своєї діяльності і його реалізації при отриманні бажаних результатів.

1. Андрушків Б., Кузьмін О. Основи менеджменту. – Львів. – 1995.

2. Вишневецький О.І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. – Дрогобич “Коло”. – 2006. – 608 с.

3. Вачевський М.В., Мадзігон В.М., Примаченко Н.М. Промисловий маркетинг: підручник. – К.: Кондор. – 2010. – 560 с.

4. Вачевський М.В. Теоретико-методичні

засади формування у майбутніх маркетологів професійної компетентності: монографія. – К.: Професіонал. – 2005. – 364 с.

5. Єрмошенко М.М., Єрохін С.А., Стороженко О.А. Менеджмент: навчальний посібник. – К.: НАУ. – 2006. – 656 с.

6. Жигір В.І., Чернета О.А. Професійна педагогіка: навчальний посібник. – Донецьк. ТОВ “Юго-Восток, ЛТД”, – 2010. – 231 с.

7. Жигір В.І. Шляхи і напрями підготовки майбутніх менеджерів до педагогічної діяльності//Молодь і ринок. – 2010. – №3(62). – С. 48 – 52.

8. Батышев С.Я. Профессиональная педагогика. – М.: Профессиональное образование, 1997. – 512 с.

9. Герчикова И. Менеджмент: учебник. – М.: 1995.

10. Поташиник М., Мойсеев А. Управление современной школой. (В вопросах и ответах): Пособие для руководителей общеобразовательных учреждений и органов образования. – М.: 1997.

11. Педагогика профессионального образования: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Е.П. Белозерцев, А.Д. Гонеев, А.Г. Паков и др. под ред. В.А. Сластёнина. – М.: Академия, – 2004. – 368 с.

12. Коломінський Н. Психологія менеджменту в освіті (соціально-психологічний аспект). – К.: – 2000. – 286 с.

13. Лікарчук І. Професійно-технічна освіта України: історичний шлях і перспективи. – К.: 1999. – 288 с.

Стаття надійшла до редакції 12.03.2010

“Думи мої, думи мої,
Лихо мені з вами!
Нащо стали на папері
Сумними рядами?..
Чом вас вітер не розвіяв
В степу, як пилину?
Чом вас лихо не приспало,
Як свою дитину?..

Бо вас лихо на світ на сміх породило,
Поливали сльози... чом не затопили,
Не винесли в море, не розмили в полі?

Тарас Шевченко
“Думи мої, думи мої”

